

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

порушеннями мовленнєвої діяльності.....	542
Сіра С.Д. Алалія в контексті спеціальних психолого-педагогічних досліджень.....	546
Соловійова І. С. Передумови формування навичок писемного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.....	548
Сорока О.В. Формування уявлень про навколишній світ у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальним порушенням засобами казкотерапії.....	551
Спаських І.Є. Сучасні підходи до комунікативного розвитку дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.....	554
Старіченко Д.І. Логопедична робота зі стимуляції мовленнєвої активності у дітей молодшого віку.....	557
Степаненко Г.В. Формування діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку із знм ііі рівня в процесі ігрової діяльності.....	559
Столбова Н.В. Теоретичне обґрунтування проблеми використання дихальної гімнастики як засобу корекції заїкання у дітей старшого дошкільного віку.....	562
Стуцаренко С. О. Заїкання дітей як актуальна логопедична проблема....	566
Тищенко Т.Г. Особливості соціального розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями.....	570
Турчина-Приходько С.М. Зміст корекційної-розвивальної роботи з подолання недоліків лексико-граматичної будови мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.....	572
Фарина Т. Особливості створення казки за допомогою метафоричних асоціативних карток.....	575
Фастовець А.І. Народна та авторська казка як засіб розвитку мовлення дошкільників із ЗНМ.....	578
Фесенко Л.П. Засоби моделювання мовної ситуації при роботі над формуванням самостійного мовлення у дітей із заїканням.....	581
Халіна Т.І. Ігри і ігрові вправи, як провідний засіб логопедичної допомоги дітям із затримкою мовленнєвого розвитку.....	583
Хланта К.В. Особливості формування фонетико-фонематичних процесів у дітей із загальним недорозвитком мовлення.....	586
Чечко Т.М. Особливості психофізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.....	588
Чистова Є.А. Характеристика мовленнєвих порушень у дітей із сенсорною алалією.....	592
Чуйко А.І. Кінезіологічні вправи як засіб розвитку загальної та дрібної моторики молодших школярів із легкими інтелектуальними порушеннями.....	597
Шаровкіна А.В. Особливості засвоєння мовлення дітьми старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням.....	600
Шевченко В.О. Сучасні погляди на причини та механізми виникнення дисграфії.....	603
Шевченко З.Д. Соціалізація осіб з особливими освітніми потребами в	

1. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. Мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2018. 187 с.
2. Осіпова А.А. Загальна психокорекція. Навчальний посібник. М.: Сфера, 2002.
3. Кривцова О.Я. Проблеми заїкання дітей та підлітків у психолого – педагогічній літературі. Київ: 2012. 119-127 с.
4. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання. – К.: ІСПП, 2022
5. Сікорський І.Л. Про заїкання. - Київ, 1889., 2005
6. Тарасун В.В. Логодидактика. Київ: Вид-во НПУ ім. П.М. Драгоманова, 2004. 348 с
7. Шеремет М.К. Логопедія: підручник. Київ: Слово, 2019.
8. Чистякова М.І. Психогімнастика. / Ред. М.І. Буянова. М.: Просвіта. 1990. 128 с.

Халіна Т.

здобувач вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Бондар В. І.,

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди

ІГРИ І ІГРОВІ ВПРАВИ, ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ІЗ ЗАТРИМКОЮ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Серед усіх категорій порушень мовленнєвого розвитку окреме місце посідає затримка мовленнєвого розвитку. У сучасній логопедичній науці затримка мовленнєвого розвитку розглядається як порушення темпів формування мовленнєвої функції дитини, яке пов'язане із затримкою розвитку мовленнєвих центрів кори головного мозку і не пов'язане з порушеннями психофізичного розвитку, має зворотній характер при своєчасно наданій і правильно побудованій логопедичній допомозі. Слід зазначити, що термін «затримка мовленнєвого розвитку» використовується стосовно дітей віком до 5-ти років, в яких не діагностовано порушень психофізичного розвитку. Причинами затримки мовленнєвого розвитку називають декілька факторів, а саме: аномалії слухового та мовленнєвого апаратів, несвоечасне дозрівання мовленнєвих центрів, гіпоксії, родові травми, інфекційні захворювання у періоді раннього онтогенезу.

Найбільш доречним є вживання терміну «затримка мовленнєвого розвитку» у дітей раннього віку, коли спостерігається відставання формування мовленнєвої діяльності дитини від нормотипових вікових показників. Існує думка, що особливості раннього дитинства не дають можливість діагностування затримки мовленнєвого розвитку, але це не відповідає дійсності.

Існує декілька показників, за якими можливо встановити певні проблеми розвитку мовлення у дитини навіть першого року життя. Зазначимо найбільш характерні ознаки, які свідчать про наявність проблем у розвитку мовленнєвої діяльності дитини:

– відсутність гуління та емоцій, слабе емоційне реагування на звернення близького оточення до чотирьохмісячного віку;

- відсутність після 6-ти місяців лепету, а наприкінці першого року життя – повторюваних складів в активному мовленні;
- якщо у 1,5 року дитина не реагує на імена рідних, знайомі слова, звернення, не говорить елементарних слів, відсутні вказівні жести;
- в два роки в активному мовленні дитини відсутні дієслова та словосполучення, малюк ігнорує прохання дорослого;
- у період від двох до чотирьох років у мовленні дитини так і не з'явилися прості речення, або мовлення незрозуміле навіть близьким людям або має значну кількість дефектів [4, с. 27].

Наявність хоча б декількох з перелічених ознак повинна викликати занепокоєність батьків та звернення за консультацією до відповідних спеціалістів. Якщо проблеми мовленнєвого розвитку у дитини не були подолані до п'ятирічного віку, після детального вивчення стану загального розвитку дитини діагноз затримка мовленнєвого розвитку змінюється на більш точний.

У педагогічній віковій класифікації дитинства використовують таку періодизацію: період новонародженості (до 1 року), ранній вік (від 1 до 3-х років), дошкільний вік (від 3-х до 6-ти років). У системі сучасної дошкільної освіти, яка реалізується, в першу чергу, у закладах дошкільної освіти, прийнято послуговуватись такою віковою періодизацією: діти раннього дошкільного віку (від 2-х до 3-х років), діти молодшого дошкільного віку (від 3-х до 4-х років), середнього дошкільного віку (від 5-х до 5-ти років), діти старшого дошкільного віку (від 5-ти до 6-ти років).

Враховуючи ці особливості, якщо ми говоримо про затримку мовленнєвого розвитку у дітей, які залучені до закладів системи дошкільної освіти, то мова буде йтися про дітей віком від двох до трьох років, і стосовно їх вікової категорії ми будемо послуговуватись терміном діти раннього дошкільного віку, що не йде у супереч основним поглядам на проблематику затримки мовленнєвого розвитку.

Отже, надання логопедичної допомоги дітям із затримкою мовленнєвого розвитку повинно будуватися на основі загально дидактичних принципів організації навчання дітей дошкільного віку, характерних особливостей мовлення дитини, її вікового періоду та типу провідної діяльності.

Відомо, що провідна діяльність у дитини змінюється в залежності від особливостей її психофізичного розвитку та віку. На першому році життя – це емоційно-позитивне спілкування з дорослим, від 1-го до 2-х років – предметна діяльність, від 3-х років і до кінця дошкільного періоду – ігрова діяльність. Нами були зазначені основні засади щодо поглядів на затримку мовленнєвого розвитку, як педагогічну проблему, та принципів поділу на вікові категорії дітей, які відвідують заклади дошкільної освіти системи логопедичної допомоги. Отже, вік дітей, які відвідують заклади дошкільної освіти і мають проблеми мовленнєвого та психофізичного розвитку, становить два роки і вище, а провідною діяльністю у цей період є ігрова. Таким чином, ми розуміємо, що весь корекційно-розвивальний процес повинен бути побудований з використанням ігрових методів і прийомів та проводитись в ігровій формі.

Серед українських науковців питання ігрової діяльності дошкільників вивчали А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Піроженко та інші. Закономірності формування і розвитку ігрової діяльності обумовлюють зміст і складність ігрових методів і прийомів, ігор і ігрових вправ, які будуть складати сутність логопедичної допомоги. Щоб цей процес був оптимальним, педагог повинен бути обізнаним з теорією ігрової діяльності, класифікацію ігор та методикою їх використання в освітньо-корекційному процесі.

Згідно сучасної класифікації ігор всі ігри поділяються на творчі, ігри з правилами та народні.

До народних ігор відносять ігри, які представляють культурну спадщину нашого народу та поділяються на обрядові, рухливі, ігри-забави і дидактичні ігри.

До ігор з правилами відносять рухливі та дидактичні ігри. Значущість дидактичних ігор в освітньому процесі всім відома і доведена, тому їх освітньо-корекційний потенціал не викликає жодних сумнівів. Дидактичні ігри поділяють на настільно-друковані, словесні та з іграшками.

Режисерські, сюжетно-рольові, ігри на тему літературних творів та кунструкторсько-будівельні ігри відносяться до творчих ігор.

Весь зазначений перелік ігор необхідно використовувати в корекційно-розвивальному процесі з дітьми дошкільного віку, різноманітність ігор дозволяє успішно реалізувати всі завдання як загальноосвітнього, так і логопедичного процесів [3, с.11].

Ранній вік дитини є підготовчим у формуванні вищої нервової системи, психічних функцій, пізнавальних процесів, а також у розвитку ігрової діяльності. Розпочинаючи свій розвиток від предметної діяльності, ігрова формується поступово, досягаючи наприкінці дошкільного дитинства вершини свого розвитку – здатності самостійно організовувати та підтримувати сюжетно-рольову гру, усвідомлювати її структурні компоненти, вміти взаємодіяти з іншими учасниками, дотримуватись правил. Одним із показників опанування дитиною сюжетно-рольовою грою є здатність під час гри послуговуватись уявними атрибутами.

Як вже зазначалося, ігровій діяльності передують предметна, тому під час організації логопедичної допомоги дітям раннього віку з затримкою мовленнєвого розвитку слід звертати увагу на стан сформованості предметної діяльності, оскільки затримка у формуванні однієї з вищих функцій, мовлення, може провокувати уповільнення розвитку інших вищих психічних процесів. В цьому випадку зусилля вчителя-логопеда повинні бути спрямовані на удосконалення провідної діяльності, характерної для цього вікового періоду, а саме предметної. І тільки, якщо предметна діяльність у дитини сформована у повному обсязі, слід переходити до формування ігрової. Але це не унеможливорює використання ігрових методів і прийомів організації логопедичної допомоги дітям раннього дошкільного віку із затримкою мовленнєвого розвитку.

Література

1. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ситуації, ігри, вправи: навч. посібн. Київ: Видавничий дім «Слово». 2012. 304 с.
2. Васильєва Н.І. Профілактика затримки мовленнєвого розвитку в дітей раннього віку. *Логопед.* №1. 2004. с. 59-64.
3. Кудикіна Н. В. Теорія ігрової діяльності дітей : монографія. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка. 2012. 235 с.
4. Рібцун Ю. В. Дитина з порушеннями мовленнєвого розвитку. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру». 2018. 40 с.

Хланта К.В.

Здобувач вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Сінопальнікова Н.М

Кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Останнім часом в Україні збільшується кількість дітей з порушеннями психофізичного, у тому числі і мовленнєвого розвитку. Це вимагає від науковців, педагогів-практиків створення оптимальних умов та пошуку шляхів для отримання успішних результатів в корекційно-логопедичній роботі.

Розробка діагностичних методик, розвиток мовленнєвих процесів з урахуванням психологічних механізмів порушень, структурних складових мовленнєвої діяльності та закономірностей їх компенсації у дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення залишається одним із актуальних питань сучасної логопедії.

У логопедії та спеціальній психології, у підходах до корекційно-розвивальній роботі з дошкільниками із системними мовленнєвими порушеннями виникає певна суперечність, пов'язана з існуванням даних про те, що саме молодший дошкільний вік є сензитивним періодом для розвитку всіх основних вищих психічних функцій, у тому числі й мовлення (Л. Виготський, О. Запорожець, В. Мухіна та ін.) та відсутністю практичних розробок у цій галузі.

З раннього віку нормотипова дитина, чує звуки навколишнього середовища, бачить артикуляційні рухи губ дорослих і намагається їх наслідувати. При цьому вона постійно стикається з різним звучанням фонем рідної мови: ті самі звуки (наприклад, голосні а, о) по-різному вимовляють дорослі і діти, чоловіки і жінки.

Кожна людина має індивідуальні особливості вимовляння звуків: одна говорить тихо, інша — голосно; дитина вимовляє звуки дзвінким, високим голосом, а доросла людина — низьким і хриплим. Проте ці звукові відтінки не слугують для розрізнення звукових оболонки мовних одиниць. Індивідуальний варіант звучання фонем визначається не однією ознакою, а їх сукупністю, яка охоплює не тільки компоненти, що чуємо (такі, як шумові, частотні і висотні